

Prof. Nino Albarosa – významný pedagóg, vedec a mimoriadna osobnosť medzinárodného významu v oblasti gregoriánskeho chorálu

Janka Bednáríková

prof. Dott. Dr. h. c. Nino Albarosa (*27.8.1933)

Stručný životopis

Nino Albarosa absolvoval hudobné štúdiá na Hudobnom konzervatóriu Vincenza Belliniho v Palerme (hra na klavíri), štúdium klasickej filológie na Univerzite v Catanii a hudobno-paleografické štúdiá na Univerzite v Parme. V oblasti gregoriánskeho chorálu sa už ako dospelý muž a otec rodiny odborne formoval pod vedením francúzskeho mysliteľa, hudobného vedca, kňaza a benediktínskeho rehoľníka Dom Eugène Cardina, objaviteľa gregoriánskej semiológie a dlhoročného profesora na Pápežskom inštitúte posvätnéj hudby v Ríme (*Pontificio Istituto di Musica Sacra*, ďalej P. I. M. S.). Pod vplyvom jeho novátorských prednášok, osobných stretnutí a z nich vyplývajúcich vedeckých úloh sa Nino Albarosa v roku 1975 stal spoluzakladateľom významnej a dodnes fungujúcej Medzinárodnej asociácie štúdia gregoriánskeho chorálu (*Associazione Internazionali Studi di Canto Gregoriano*, v skratke AISCGre), pričom bol dlhé roky predsedom jej talianskej sekcie (momentálne je jej čestným predsedom).¹ V tejto pozícii vytvoril dodnes pokračujúce viacúrovňové pravidelné Medzinárodné kurzy gregoriánskeho chorálu v Cremona, kde pravidelne prednášal.² V roku 1985 – desať rokov od založenia

¹ Cieľom AISCGre je aktualizácia štúdia gregoriánskeho chorálu na základe nezvratnej optiky, ktorá robí z textu, znaku a príslušnej symbiózy medzi nimi základný pilier pre porozumenie a interpretáciu najstarších spevov počnúc od hudobných aspektov, akými sú rytmus a estetická modalita, až po rovnako dôležité historicko-liturgické faktory. Porov. ALBAROSA, N.: Premessa. In: *Studi gregoriani I*, 1985, s. 3.

² Pri príležitosti 30. výročia vzniku Medzinárodných kurzov gregoriánskeho chorálu ich zakladateľ Nino Albarosa v článku *Trent'anni* (Tridsať rokov) poukázal na skutočnosť, že kurzy, ktoré vznikli v roku 1980, sú jedným z priamych dôsledkov II. Kongresu AISCGre. Ten – podobne ako I. Kongres sa konal v Cremona v roku 1979 (prvý v roku 1977). Na obidvoch kongresoch boli prítomní veľkí otcovia obrody gregoriánskeho chorálu – Eugène Cardine a benediktínsky kňaz Luigi Agustoni – profesor na Pápežskom ambroziánskom inštitúte posvätnéj hudby v Miláne. Okrem nich bola prítomná aj anglická vedkyňa z Cambridge Marry Berry, ktorá nadhodila myšlienku založenia medzinárodných kurzov. Medzi prvými prednášateľmi kurzov bol Cardinovi študenti – významný nemecký gregorianista Godehard Joppich a francúzska vedkyňa Marie-Claire Billecocq. Zaujímavosťou je tiež

AISCGre popri spravodajskom bulletine s názvom “Bollettino” začal pod jeho gesciou vychádzať odborný časopis *Studi gregoriani* s prioritným vedeckým a historickým zameraním. Prof. Albarosa spravoval vydávanie časopisu až do roku 2000.³ V roku 1994 založil medzinárodné kurzy gregoriánskeho chorálu pod názvom *Verbum Resonans*, ktoré sa konajú v sugestívnom opátstve v mestečku Rosazzo (okres Udine), kde vyučoval až do roku 2014.⁴ Od roku 2011 ešte odborne zabezpečoval národné kurzy gregoriánskeho chorálu organizované benediktínskymi sestrami v kláštore Santa Cecilia in Trastevere v Ríme, kde vyučoval gregoriánsku semiológiu. Túto aktivitu spolu s ostatnými ukončil v roku 2014.

Čo sa týka odborného pôsobenia prof. Albarosu, vyučoval na univerzitách v Messine, Bologni a Parme. Treba tiež zdôrazniť, že v období rokov 1982-1988 bol prezidentom významnej Talianskej muzikologickej spoločnosti (*Società Italiana di Musicologia*).⁵ Od roku 1993 bol riadnym profesorom paleografie a gregoriánskej semiológie na Univerzite v Udine (do roku 2005) a zároveň bol docentom gregoriánskeho chorálu na P. I. M. S. v Ríme.

Okrem pedagogického pôsobenia, vedeckého bádania, vedenia kurzov a redigovania časopisu *Studi gregoriani* prof. Albarosa pravidelne vystupoval na národných aj medzinárodných sympóziách a konferenciách doma i v zahraničí. Vyučoval nielen doma, ale aj v mnohých krajinách Európy, latinskej Ameriky a Ázie. Pravidelne pôsobil ako vyučujúci na mnohých kurzoch a seminároch gregoriánskeho chorálu v Taliansku, Portugalsku (Evora), Španielsku (Valle de los Caidos), Rakúsku (Graz), Nemecku (Goslar), Slovensku (Bratislava, Ružomberok, Košice), Ukrajine (Kyjev), Rusku (Moskva). Prednášal aj na seminároch v Číne, Japonsku a Mexiku. Dňa 23. mája 2008 si z rúk kardinála Zenona Grocholewského, prefekta Kongregácie pre katolícku výchovu, prevzal čestný titul *doctor honoris causa* vo Veľkej sále P. I. M. S. v Ríme.

Svoje teoretické vedomosti a odborné znalosti novátorského charakteru prof. Albarosa osobitným spôsobom prenášal aj do praxe. V roku 1991 založil v meste Bologna ženskú gregoriánsku schólu *Mediae Aetatis Sodalitium*, ktorá sa vďaka jeho odbornému vedeniu vyprofilovala na vysokú umeleckú úroveň. Charakterizuje ju absolútne zjednotenie hlasov, nezvyčajné prepojenie umeleckého cítania, neobyčajná emocionálnosť prejavu, zriedkavá elegancia, interpretačná dokonalosť a jedinečný spôsob legátového spevu. Prof. Albarosa viedol toto vokálne zoskupenie celých 23 rokov (do roku 2014).⁶

skutočnosť, že od začiatku sa na kurzy prihlasovalo veľké množstvo domácich i zahraničných účastníkov – hudobníkov i amatérskych nadšencov. Veľkú rolu zohralo aj samotné mesto Cremona, ktoré vďaka početným náboženským inštitútom a dobre rozvinutej hotelovej sieti bolo schopné a ochotné takýto nápor ľudí zvládnuť. ALBAROSA, N.: Trent’anni. In: *Studi gregoriani XXIX* – 2013, s. 81-82.

³ Porov. *Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano. Sezione Italiana*. [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.aiscgre.it/studi-gregoriani>, <https://www.aiscgre.it/consiglio-direttivo>

⁴ Porov. “*Verbum resonans.*” *L’abbazia di Rosazzo e il canto gregoriano*. [online]. [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: <http://www.imagazine.it/notizie-trieste-gorizia-udine-friuli/1586-cultura-e-spettacolo-l-abbazia-di-rosazzo-e-il-canto-gregoriano>

⁵ Porov. *Nino Albarosa: i segreti del gregoriano*. [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <http://www.asia.it/adon.pl?act=doc&doc=712>

⁶ Ženskú gregoriánsku schólu *Mediae Aetatis Sodalitium* z Bologne tvoria hudobne a humanitne vzdelané ženy – absolventky filozofických štúdií v Bologni. Z hľadiska interpretácie a hudobného štýlu sa schóla pridrižiava učenia Doma Eugèna Cardina a jeho gregoriánskej semiológie. Už od svojho vzniku tento dámsky ansámbl realizuje koncertné aktivity doma i v zahraničí (Portugalsko, Španielsko, Francúzsko, Belgicko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Japonsko). O kvalite zoskupenia svedčia predovšetkým významné ocenenia: v roku 2005 získalo na 53. ročníku Medzinárodnej polyfonickej súťaže *Guido d’Arezzo* v roku 2005 v kategórii jednohlasný kresťanský spev prvú cenu, rovnako obsadilo 1. miesto aj na súťaži Medzinárodná hudobná súťaž v Ríme v roku 1997. Schóla počas svojej existencie nahrala niekoľko vysoko kvalitných CD nosičov: *Ancilla Domini. Heilige Frauen in der Liturgie: Lucia – Agnes – Agatha* (1997, vyd. Calig, Augsburg), *Sindone. Itinerario mistico musicale* (1998, vyd.

Nino Albarosa má na svojom konte obrovské množstvo vedeckých a odborných publikácií⁷ zameraných predovšetkým na gregoriánsku semiológiu, prípadne na dejiny gregoriánskej obnovy a reštitúcie gregoriánskych spevov. Spolu s Albertom Turcom a Heinrichom Rumphorstom publikoval sériu kritických vydaní *Codices Gregoriani*.⁸ Je právom označovaný za jedného z významných „pilierov“ súčasného gregoriánskeho sveta, ktorého charizmu sme mohli spoznať pri osobných stretnutiach počas troch odborných seminárov, ktoré viedol na Katedre hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Prof. Albarosa a jeho pôsobenie v Ružomberku

Prof. Albarosa bol hosťom na Katedre hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku trikrát. Prvý raz bol jedným z prednášateľov na medzinárodnej konferencii Gregoriánsky chorál v súčasnej liturgickej praxi v roku 2006 (26. – 28. októbra), kde predniesol svoj príspevok s názvom *Interpretačné problémy gregoriánskeho chorálu v súčasnom prevedení*. V príspevku sa zamerával predovšetkým na objasnenie a význam tzv. legátového spievania, ktoré je dedičstvom benediktínskeho opátstva sv. Petra vo francúzskom mestečku Solesmes, kde pôsobil Eugène Cardine. Prof. Albarosa v ňom okrem iného píše: „*Legato je ovocím praxe, ale tiež schopnosti dodržiavania, rešpektovania slova, ktoré skrášľuje, pohľadza, ale nepotláča; je sprevádzané, zachované vo svojej celistvosti, ale aj vo vnútorných vzťahoch. Je vyjadrené zvnútra, nie zvonku ani zhora. Je to slovo, ktoré sa modlí, teda je podmaňované a podmanené, povedal by som, paradoxne tiché, alebo je aspoň vyjadrené v duchu ticha. Je to, samozrejme, názor, ale legato sa mi zdá byť najvhodnejším spôsobom výrazu.*”⁹ Okrem rešpektovania samotného slova a jeho významu je dôležité všímať si posolstvo znaku – neumy, ktorá osobitným spôsobom zdôrazňuje význam verbálnosti definovanej prirodzeným rytmom slova. Vďaka novým poznatkom gregoriánskej semiológie „*Znak a slovo žijú v obnovenom zväzku, celý štýl je prepracovaný a podrobne vyjadrený, samotný zmysel pohybu naberá tendenciu orientovať sa viac ako predtým a oveľa plynulejšie smerom nahor alebo nadol, a tiež – absolútne novým spôsobom – aj na tom istom tóne.*”¹⁰ A hoci sa v solesmeskom kláštore, kde sa legato dodržiava s absolútnou prirodzenosťou a ľahkosťou, speváci-rehoľníci nevenujú novej gregoriánskej semiológii a významu jednotlivých neumových znakov, podľa prof. Albarosu je *legato* dedičstvom zo Solesmes, hoci by sa skôr dalo povedať reformovaným. [Ide o] *úzke prepojenie medzi tvárnosťou fonetického prejavu a zmyslom pre prízvučnosť viac hudobným než intenzívnym. Takáto predispozícia slúži na to, aby sa zabránilo agogickým ťažkostiam, teda príliš markantnej artikulácii; má pomáhať textu v jeho prirodzenom plynutí novým spôsobom tak, aby text mohol dokonca splynúť s melódiou a aby sa z toho istého slova stala pozdvižnutá hudba, ako to vyplýva z jej samotného posolstva, ktorého je nositeľkou.*“¹¹

Audiovisivi San Paolo, Milano), *Petrus et Paulus – Ecclesiae apostoli* (2003, vyd. Stradivarius, Milano), *Dum clamarem. Dolore e Speranza nel canto gregoriano* (2014, vyd. Tactus Records, Bologna). V súčasnosti schólu vedie Dr. Bruna Caruso, blízka spolupracovníčka a asistentka prof. Albarosu, ktorou bola viac ako 20 rokov. Porov. *Mediae Aetatis Sodalitium. Coro gregoriano*. Dostupné na internetovej stránke: <http://www.coromaes.com/gruppo.htm>

⁷ Kompletný prehľad bibliografickej činnosti prof. Albarosu spracoval pri príležitosti jeho 80. narodenín Michal Ślawecki v článku ŚLAWECKI, M.: Bibliografia gregoriana di Nino Albarosa (al 2014). In: *Studi Gregoriani* XXIX - 2013, s. 83-102.

⁸ Konkrétne ide o edíciu vzácných rukopisov: *Benevent, Biblioteca Capitolare 40* (1991), *Verdun, Bibliothèque Municipale 759* (1993), *Paris, Bibliothèque Nationale ms. Lat. 776 Graduale di Gaillac (Albi)* (2001). Porov. ŚLAWECKI, *Bibliografia gregoriana di Nino Albarosa (al 2014)*, s. 100.

⁹ ALBAROSA, N.: I problemi interpretativi nell'esecuzione odierna del canto gregoriano. In: BEDNÁRIKOVÁ, J. (ed.): *Gregoriánsky chorál v súčasnej liturgickej praxi*. Ružomberok 2009, s. 99.

¹⁰ ALBAROSA, I problemi interpretativi nell'esecuzione odierna del canto gregoriano, s. 100.

¹¹ ALBAROSA, I problemi interpretativi nell'esecuzione odierna del canto gregoriano, s. 101.

Druhá pracovná návšteva prof. Albarosu sa uskutočnila v dňoch 23. – 24. októbra 2008 s cieľom realizácie vedeckého seminára o gregoriánskom choráli. Počas tohto stretnutia študentom priblížil významné mílniky dejín gregoriánskeho chorálu s osobitným zameraním na jeho veľkú reformu v prvej polovici 19. storočia, ktorá začala obnovou rehoľného benediktínskeho života v Solesmes a následne pokračovala vyhľadávaním, zozbieraním a výskumom notovaných rukopisov ako hlavného zdroja informácií a poznatkov, čím sa vytvorilo reálne prepojenie s originálnymi dejinami gregoriánskeho chorálu. Jednou z najvýznamnejších osobností tejto obrody bol Eugène Cardine (1905-1988), ktorého prof. Albarosa živo opísal z pozície jeho niekdajšieho študenta ako veľmi prísneho (hlavne na seba) muža, rehoľníka a vedca. Bol to pravý rehoľník, ktorý sa podľa benediktínskej regule vždy po období prednášok ponáhlal späť do kláštora v Solesmes. Bol to rehoľník nesmierne verný svojmu apoštolátu, hoci viac ako 30 rokov učil v Ríme. Táto hlboká vernosť ho naplňala šťastím. Eugène Cardine bol žiakom André Mocquereaua, autora vydania súboru faksimilových prameňov obrovského významu *Paléographie Musicale* (24 zväzkov), ktorý je výsledkom nielen jeho vynikajúcich schopností správne reprodukovat' veci, ale aj výnimočných organizačných schopností usporiadať jednotlivé faksimile do veľkého celku. Eugène Cardine bol synom tohto diela a mal veľkú úctu voči jeho zostavovateľovi, až takú veľkú, že sa po jeho smrti chodil každý deň pomodliť k jeho hrobu. Druhým veľkým osobným šťastím Cardina okrem silného puta k Dom Mocquereauovi bola skutočnosť, že ho zo Solesmes povolali prednášať do Ríma na P. I. M. S. Toto nariadenie spočiatku vnímal ako jedno veľké utrpenie, no čoskoro sa všetko zmenilo k dobrému nielen pre neho, ale pre všetkých: detailne totiž premyslel semiologický svet neum, ktorý započal André Mocquereau. Eugen Cardine dotiahol do konca všetky podstatné poznatky o neumách a tým otvoril priestor na objavenie nesmierného hudobného bohatstva západného rítu; objavil vnútornú interpretáciu neumového sveta aj spôsob, ako sa má chápať a správne interpretovať. Poznámky a neumové prepisy si zapisoval do svojej osobnej knihy *Graduale Romanum*, ktorá neskôr aj s jeho poznámkami vyšla v obmedzenom náklade ako *Graduel Neumé* (1967). Keď potom jeden výtlačok daroval pápežovi, bolo tam skromne napísané: Eugene Cardine, rehoľník zo Solesmes.

A napokon tretíkrát sa prof. Albarosa postaral o zaujímavý interpretačný seminár v dňoch 26. – 27. marca 2014. Počas prvého dňa pracoval s domácim vokálnym telesom *Schola Cantorum Rosenbergensis* venujúc sa správne pochopeniu a interpretačnému skvalitneniu vybraných spevov omšového propria (konkrétne introitov *Propter veritatem*, *Vultum tuum*, *Omnes gentes*, graduála *Audi filia*, komúnia *Videns Dominus*) či hlavným mariánskym antifónam. So schólou pracoval veľmi detailne a zameral sa predovšetkým na kvalitné legátové prevedenie melódií s maximálnou koncentráciou na správne deklamovanie textu, ktorý je v gregoriánskom choráli prvoradou zložkou. V nasledujúci deň sa uskutočnil trojhodinový seminár, na ktorom participovali nielen domáci študenti Katedry hudby, ale aj skupina bohoslovcov z Kňazského seminára sv. Gorazda v Nitre a dvaja záujemcovia z poľského Lublina. V úvode prof. Albarosa uviedol účastníkov do problematiky významnej obrody gregoriánskeho chorálu, ktorá začala koncom 19. storočia a pokračuje aj v súčasnosti najmä v oblasti reštitúcie gregoriánskych spevov, ktorým je prinavrátená čo najautentickejšia podoba prostredníctvom vedeckého bádania najstarších európskych hudobno-liturgických rukopisov z obdobia od 10. storočia. V druhej časti seminára sa študenti snažili pochopiť správnu gregoriánsku interpretáciu na základe ďalších spevov, napr. X. ordinária *In memoriis B. M. V.*, pričom si pochopené skutočnosti utvrdzovali bezprostrednými otázkami, na ktoré prednášajúci nielenže ochotne odpovedal, ale teóriu priamo tlmočil do praktických ukážok, čím prítomným predviedol svoje výnimočné interpretačné zručnosti.

Niekoľko poznámok k interpretačnej analýze vybraných častí gregoriánskych spevov

Na ilustráciu vyššie uvedených faktov a zmienok prinášame v nasledujúcich riadkoch niekoľko poznámok k vybraným gregoriánskym spevom, ktoré prof. Albarosa analyzoval v rámci vedeckého seminára v októbri roku 2008.

V ofertóriu (spev na obetovanie) prvej adventnej nedele *Ad te Domine levavi* pod slabikou *te* (*Ad te*) sanktgallenská notácia zapisuje sériu neum: *pes quadratus, torculus resupinus, bistropha* a *clivis* s písmenom *c* (celeriter – zrýchliť). Predtým, ako E. Cardine vysvetlil problematiku neumových znakov, sa tieto štyri za sebou nasledujúce neумы chápali ako štyri časti módu. Cardine tvrdil, že medzi týmito elementmi sú hlboké štruktúrne vzťahy. V skutočnosti však hovoríme o jednej neume, čiže o tom, čo sa nachádza nad jednou slabikou, nie o štyroch častiach. Celý blok neum nad danou slabikou je rozdelený na štyri malé elementy, ktoré majú medzi sebou úzky vzťah, sú veľmi prepojené, až spriaznené. Dnes sa táto informácia považuje za samozrejmu vec, no v čase novátorských objavov E. Cardina to bol úžasný objav. A hoci sa táto malá skupinka neum spieva veľmi jednoducho, spojenie jednotlivých elementov a ich vzájomná závislosť na sebe je stále atraktívna: ani jeden z nich nie je samostatný, autonómny ani izolovaný, ale jeden na druhom závisí a spolu vytvárajú jednu neumu s vnútorným artikulovaním. Teda od tónu d1 (tretia nota od začiatku spevu) závisí záverečný element, ktorý neumu uzatvára. A od ďalšieho tónu d1 (7. nota od začiatku spevu) závisia ďalšie dva elementy, ktoré sa spievajú ako jeden. Vzájomná závislosť pokračuje až do príchodu novej slabiky *Dó* (*Dominus*), ktorá vytvára novú neumu. Podobne to chápe aj modálna štruktúra. Prvý tón d1 (tretia nota od začiatku spevu) je vlastne tonikou, hlavným tónom kompozície, potom nasleduje ornamentácia, ktorá sa vráti k tonike d1, ďalším pohybom sa na chvíľu dotkne dominanty a potom ústi do kadenciálnej formuly. Treba poznamenať, že prvé d1 je dôležité, potom nasleduje ornamentácia, ktorá ústi do rovnakého tónu (d1), čím potvrdzuje jeho dôležitosť, a skôr ako sa dostane do vrchnej polohy – na dominantu, nota d1 je zdôraznená tak ornamentáciou ako aj návratom od d1 po d1. Tón d1 sa stáva dôležitým tónom, čo vyplýva z rôznych prechodov, ktoré sú popísané vyššie. Tieto poznatky sú ovocím vedeckého úsilia E. Cardina. Nie je to len ovocie rytmické, ale aj modálne, pretože cez kvalitné vospievanie jednotlivých častí vieme potvrdiť, ktoré tóny sú štruktúrne dôležité. Prvé d1 je „détkom“ príchodu, druhé d1 je záverečným bodom. Tu už hovoríme aj o gregoriánskej estetike, ktorá nepríde hneď, ale potrebuje dozrievať, stavať. Pretože okrem toho, že máme gregoriánsku semiológiu a modalitu, musíme mať taktiež estetické cítenie jednotlivých spevov. Prof. Albarosa hovorí: „*Keď mám teraz zaspievať toto miesto, cítim vnútorné pohnutie, lebo toto je dielo tvorenia. Keďže je dôležité prísť k tomu prvému d1, potom treba nechať priestor pre ornamentálny rozvoj a následne prísť k druhému, záverečnému d1 s určitou vyváženosťou.*“¹² Z toho vyplýva aj ďalšia skutočnosť, že o Cardinovi nie je potrebné veľa hovoriť, pretože jeho životné dielo vytušíme, vycítíme z neum a ich deklamácie.

V introite (úvodnom speve) prvej adventnej nedele *Ad te levavi animam meam* nad slabikou *te* (*Ad te levavi*) je v sanktgallenskej notácii *pes* na tónoch c-f, keďže však ide o neumu *pes initio debilis* (*pes* s neistým, klamným začiatkom), jeho prvý element má mať minimálny zvuk. Pri obyčajnom vyslovovaní slov *Ad te* ich istým spôsobom zvýrazňujeme, čo máme robiť aj pri speve. Avšak už *pes* nad slabikou *le* (*levavi*) je nekurentný, plynulý. Aj keď ide o celkom krátky hudobný úsek, vnímame, ako sa jeho hudobná reč vyvíja. Je to preto, aby sme si všimli, akým spôsobom autor melódie upozornil na slová *Ad te* (K tebe). Nad slabikou *á* (*ánimam*) sa opäť nachádza *pes initio debilis*, pričom hlavnými tónmi je dvojnásobné c2. V tomto kontexte je

¹² Poznámky z vedeckého seminára na Katedre hudby PF KU v Ružomberku vedeného prof. Ninom Albarosom dňa 24. októbra 2008.

slovo *ánimam* (duša) dôležitejšie ako slovo *meam* (moja), čo pisateľ zvyrazňuje veľmi citlivým spôsobom, a k tomu posledná slabika tohto slova obsahuje v neumovom zápise písmeno *t* (*tenete* – podržať) a zväčšenú likvescenciu. Pri slovách *Deus meus* sa intenzita mení. Na poslednej slabike slova *meus* je obrátená kadencia, ktorá je v sanktgallenskej notácii podčiarknutá neumou *pes quassus*. Slová *Deus meus* sú skutočným „výkrikom modlitby:“ druhá polovica slova *Deus* je zvyraznená bivirgou, druhá polovica slova *meus* je opäť zvyraznená neumou *pes quassus*. A hoci po sebe nasledujú štyri tóny c2, všetky sú interpretované úplne rozdielnym spôsobom. Podľa starej solesmeskej interpretácie by sa tieto štyri tóny zliali do jedného a išlo by sa ďalej, no dnes sa na základe semiologického výskumu každý tón interpretuje inak. Takáto kadencia musí byť veľmi pozorne interpretovaná, lebo *pes quassus* je mimoriadne expresívna neuma. V tomto kontexte je navyše výnimočné, že melódia ide vyššie ako je dominanta modusu (c2). Zdalo by sa, že tón d2 ostane vo vzduchu, no v skutočnosti túto časť spevu uzatvára. A hoci je úplne netypické, keď melódia zachádza za modálnu štruktúru, o to viac je takýto postup efektnejší. V podstate ide o mimoriadne rozuzlenie, dokonca o to mimoriadnejšie, že po tomto závere nasleduje interval sexty na slovách *in te confido* (v teba dúfam). Slovo *confido* sa obvykle spieva tak, že sa tón *f* a *c* výrazovo „podloží“ akcentom, čo je však výsledok menzuralizácie a nie je to správne. Je to dôsledok nášho rytmického myslenia, kedy chceme rozdeliť noty do pravidiel. No ak si všimneme neumový zápis v obidvoch notáciách – sanktgallenskej i laonskej, ani v jednej nie je žiaden element, ktorý by tento akcent na note *f* a *c* predpisoval. Je to veľmi dôležité, pretože ak v gregoriánskom choráli nie je naznačené, že má byť nota akcentovaná, tak ju akcentovane nesmieme spievať, hoci by sme to tak aj cítili. Pokiaľ by tvorca melódie chcel, aby prvá nota bola zvyraznená, vedel, ako to má zapísať. Ak však v neume nie je žiaden znak, ktorý by jej pohyb spomaľoval, smerujeme stále k jej záveru. Pri slove *confido* teda smerujeme k tónu *h*, pretože na tomto tóne dochádza k zmene slabiky. Čiže k záverečnej note neumovej skupiny smeruje celý melodický pohyb. „Rytmické aspekty už niekoľko rokov študujem a pozorujem, že viaceré schóly vrátane mojej majú tendencie menzuralizovať. Chápajúc tieto rozdiely je jasné, čo znamená slovný rytmus, tak charakteristický pre gregoriánsky chorál,“ hovorí prof. Albarosa.¹³ Na slabike *ru* (*erubescam*) preto vychádzame z noty *g* a k note *g* taktiež smerujeme.

Druhá časť antifóny hovorí o tom, aby sa moji nepriatelia neradovali nado mnou, veď nik, čo dúfa v teba, nebude zahanbený (Ž 24). Nad slovami *neque irrideant me* sa veľmi často objavuje tón c1. A práve táto časť zodpovedá vzývajúcej modlitbe (aby sa zo mňa nevysmievali moji nepriatelia). Negatívne zámeno *neque* je veľmi rozvinuté a stojí za pozornosť. Vytvára sa na ňom určité napätie. *Torculus* nad slovom *irrideant* sa interpretuje ako *torculus initio debilis*, čiže prvá nota je najslabšia. Slabiku *ant* môžeme trochu zaokrúhliť, pretože posledná nota tristrofy je likvescentná. Vďaka tejto likvescencii sa lepšie spieva nasledujúci interval kvarty. Na slabike *mí* zo slova *inimíci* sa nachádza štvortónová neuma s quilismou: nota pred ňou nemôže byť silná, ale naopak musí byť veľmi ľahká, elastická, pripravená. Je živnou pôdou pre nasledujúcu notu. Quilisma je jednou z najoriginálnejších a najzaujímavejších fenoménov, ktoré sa nachádzajú v repertoári gregoriánskeho chorálu, pretože predstavuje veľkolepú syntézu hlavne pri stúpajúcom slede nôt. Zdá sa úplne obyčajná, no je to veľmi dôležitá neuma. Zároveň je jedným z najťažšie interpretovateľných znakov. Nota, ku ktorej smerujeme a nachádza sa za quilismou, je výrazná, avšak nota pred quilismou nie, hoci je rovnako dôležitá. Aj pri nasledujúcej klesajúcej melódii, ktorá je nad slabikou *ci* (*inimíci*), musíme zabrániť menzuralizácii tým, že jednotlivé tóny zaspievame ľahko, aby sa tie noty, ktoré sú zvyraznené, nestali ťažkými. Na ďalšom slove *étenim* sa nachádzajú neumy: *pes*, ktorý smeruje nahor k tónu *a*, potom *clivis*, ktorý smeruje nadol k tónu *g*. Pri slove *universi*, hlavne na slabike *vér*, kde sa

¹³ Poznámky z vedeckého seminára na Katedre hudby PF KU v Ružomberku vedeného prof. Ninom Albarosom dňa 24. októbra 2008.

nachádza *torculus resupinus* je tendencia menzuralizovať, čiže akcentovať prvú notu. To je však nesprávne. Všetky noty musia byť ľahké. Slová *te exspéctant* sú v sanktgallenskej notácii spojené, a tak sa artikuluje prvá nota neumy *torculus*, ktorá pripadá na slabiku *ex* (*exspéctant*). Akcent však nesmie byť príliš veľký, pretože potom by sa zabránil ľah melódie k poslednej note tejto neumy. Nasleduje *tractulus* spojený s *torculusom*. Tu je zdôraznený *tractulus* a posledná tona *torculusu*. Nad slabikou *ctant* (*exspéctant*) sa nachádza *torculus initio debilis*. Pri slovách *non confundéntur* sa neumy interpretujú tak, že sa spievajú veľmi ľahko. Je dôležité na slabike *fun* (*confundéntur*) zaspievať prvý tón veľmi ľahko, aby sa vo vnútri udržala elasticita a aby sme sa dopracovali bez problémov až k poslednej note, ktorá je taktiež artikulovaná.

Ďalším problémom je otázka nádychov. Nie je totiž ľahké určiť, na ktorých miestach sa môžu realizovať. Časť *in te confido* by mala byť spojená s nasledujúcim textom *non erubéscam*. Čiže na jeden dych by sa malo zasievať *in te confido, non erubéscam*, lebo medzi dôverou v Pána a medzi tým, že nechceme byť zahanbení, by nemala byť veľká pauza. Taktiež je dobré spojiť *neque irrídeant me inimíci mei* (aby sa nesmiali zo mňa moji nepriatelia). Je vhodné zaspievať na jeden dych aj *qui te exspéctant, non confundéntur*. Je síce pravda, že sú to oddelené frázy, no v hĺbke sú prepojené (všetci tí, ktorí ťa očakávajú, nebudú zahanbení).

Všetky uvedené nuansy, o ktorých sa prof. Albarosa zmieňoval, otvárajú problém vokality gregoriánskeho chorálu. Pri speve gregoriánskeho chorálu prof. Albarosa veľmi zdôrazňuje legátový spev. Podľa jeho vlastných slov tento spôsob spevu nie je jeho originálny, zdedil ho, resp. naučil sa ho v benediktínskom kláštore v Solesmes, kde používajú naozaj veľké legato. Napriek tomu, že rozdiel medzi touto autentickou schólou a ostatnými schólami je značný, Solesmes zostáva obrovským historickým modelom práve kvôli legatu, ktoré je, mimochodom, veľmi ťažké napodobniť. Solesmeskí mníši svojim speváckym legátom žijú a vytvárajú ním jeden z najvýraznejších pilierov gregoriánskych schól práve kvôli tomuto osobitému druhu viazania.

Zhrnutie

“Prof. Nino Albarosa je jedným z tých vedcov, ktorí zanechali a naďalej zanechávajú stopu určenú na to, aby nebola nikdy zmazaná.”¹⁴ Viac ako ktokoľvek iný dokázal byť “apoštolom” a zároveň hlavným hrdinom v bádateľskej oblasti, ktorá by bez neho zostala vyhradená len pre príliš úzke akademické prostredie. Po završení “veľkých prednášok” s Eugénom Cardinom sa stal verným ohlasovateľom a šíriteľom gregoriánskej semiológie nielen pre odborníkov, ale aj mnohých ľudí z radov neprofesionálov a sympatizantov, o čom svedčia predovšetkým ním spoluzaložené Medzinárodné kurzy gregoriánskeho chorálu v Cremona, ktoré sa konajú už 40 rokov dvakrát ročne na troch rôznych úrovniach. “Nino Albarosa je hmatateľným znakom múdrosti, ktorá vyplýva z kráčania po boku Toho, ktorého gregoriánsky chorál chváli a pozdvihuje.”¹⁵ Ako sám hovorí, lásku ku gregoriánskemu chorálu mu vnukli 3 predpoklady: láska k latinčine, hudbe a k Svätému písmu. Sám seba považuje predovšetkým za pedagóga, zároveň za popularizátora gregoriánu, vedca, ale istým spôsobom aj za interpreta gregoriánskeho chorálu, pričom všetky tieto označenia vníma ako veľmi úzko prepojené. V istom rozhovore na tému gregoriánskeho chorálu uviedol, že najmenej sa cíti byť vedcom,

¹⁴ CONTI, G.: *Signum sapientiae, sapientiae signi. Studi in onore di Nino Albarosa. Premessa*. Lugano: Cantus Gregoriani Helvetici Cultores 2005, s. 7

¹⁵ CONTI, *Signum sapientiae, sapientiae signi. Studi in onore di Nino Albarosa. Premessa*, s. 9.

hoci vzápätí uznal, že v posledných rokoch sa mu niektoré vedecké témy stali osobitne blízkymi.¹⁶

Vedecké, pedagogické i dirigentské pôsobenie prof. Albarosu sa vždy stretlo s mimoriadnym úspechom a pozitívnou spätnou väzbou. Bol totiž nielen erudovaný a vždy poctivo pripravený, ale vynikal aj sebe vlastnou charizmou, skromnosťou, láskavosťou, ochotou, mal rád humor a vždy sa správal s veľkou eleganciou. Nikdy nikoho neurazil ani neponížil, ale vždy hľadal i tú najmenšiu a najmenej výraznú zámienku na povzbudenie a vyzdvihnutie. Ako jeho študentka som mala možnosť všetky uvedené vlastnosti zblízka vnímať a vnútorne prežívať. Jeho nesmierna veľkosť sa vyznačovala aj v tom, že viacerým študentom vrátane autorky tohto príspevku ponúkol vlastný príbytok a následne neobmedzený osobný čas, ktorý vždy ochotne daroval na odovzdanie vedomostí či praktické precvičovanie spevov. Dnes prof. Albarosa žije v ústraní svojho domu v Cremona odkázaný na asistenciu svojich blízkych z dôvodu vážneho zdravotného stavu.

Zoznam literatúry:

ALBAROSA, N.: Aspetti dell'articolazione sillabica sui neumi discendenti. In: GÖSCHL, J. B. (ed.): *Ut mens concordet voci, Festschrift E. Cardine zum 75. Geburtstag*. St. Ottilien 1980, s. 222-237.

ALBAROSA, N.: Cantori gregoriani, Atti di un confronto con postilla. In: *Studi gregoriani XIV*, 1998. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: Esigenza di chiarezza. In: *Studi gregoriani XIII*, 1997. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: Eugène Cardine (1905-1988). In: *Studi gregoriani IV*, 1988, s. 3. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: I problemi interpretativi nell'esecuzione odierna del canto gregoriano. In: *Gregoriánsky chorál v súčasnej liturgickej praxi. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 26. - 28. Októbra 2006*. Ružomberok : VERBUM 2009, s. 99-101. 110 s. ISBN 978-80-8084-525-4

ALBAROSA, N.: L'Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano. In: *Ut mens concordet voci*, red. Johannes Berchmans Göschl. St. Ottilien: EOS Verlag 1980, s. 17-18.

ALBAROSA, N.: L'introito *Iudica me, Deus* nella lezione del cod. Einsiedeln 121. In: *Studi gregoriani II*, 1986, s. 104-122. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: La scuola gregoriana di E. Cardine. In: *Rivista Italiana di musicologia IX*, 1974, s. 269-297; roč. XII, 1977, s. 136-152.

ALBAROSA, N.: Latino medievale e canto gregoriano: accentazione delle parole. In: *Studi gregoriani XXIII*, 2007, s. 21-30. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: Lo sviluppo dell'interpretazione semiologica. In: *Studi gregoriani XXIV*, 2008, s. 61-69. ISSN 0394-2325

¹⁶ *Intervista a Nino Albarosa sul canto gregoriano*. [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SqONgkNzFE4>

ALBAROSA, N.: Mensuralismo e ritmo gregoriano. In: *Studi gregoriani XXVII*, 2011, s. 45-56. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: Nota sulla problematica dei Kyrie. In: *Studi gregoriani XV*, 1999, s. 87-90. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: Per una nuova lettura degli elementi neumatici: la Bewegungstendenz nel canto gregoriano. In: *Studi gregoriani III*, 1987, s. 31-57. ISSN 0394-2325

ALBAROSA, N.: Trent'anni. In: *Studi gregoriani XXIX*, 2013, s. 81-82.

ALBAROSA, N. – PORFIRI, A.: *Ad te levavi animam meam. On the way to discovering Gregorian Chant. Quaesita Responsa Series no. 1*. Pohlheim: Edition Music Contact 2008, 64 s. ISBN 978-3-00-024868-9

ALBAROSA, N. – VITALE, S.: Gregoriano in Lombardia. In: *Connotazioni*, No 1, 2000.

CASADEI TURRONI MONTI, M.: Editoriale agl'Ottant'anni d'Albarosa. In: *Studi Gregoriani XXIX*, 2013, s. 3. ISSN 0394-2325

CONTI, G.: *Signum sapientiae, sapientiae signi. Studi in onore di Nino Albarosa. Premessa*. Lugano: Cantus Gregoriani Helvetici Cultores 2005, s. 7-9. ISBN 88-901854-1-4

Graduale Triplex. Solesmes 1979.

Graduale Novum I. Regensburg 2011.

Zoznam internetových zdrojov:

Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano. Sezione Italiana [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.aiscgre.it/studi-gregoriani>

Che cos'è il canto gregoriano?/ What is Gregorian Chant? (ita-eng) – Prof. Nino Albarosa. [online]. [cit. 2020-10-10]. Dostupné z: <https://naufragati.wordpress.com/2015/05/05/che-cose-il-canto-gregorianowhat-is-gregorian-chant-ita-eng-prof-nino-albarosa/>

Duch interpretacji gregoriańskiej. Lo spirito dell'interpretazione gregoriana [online]. [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: <http://www.clamaveruntusti.org/page18.php>

Eugène Cardine. *Semiologia Gregoriana*. Roma: Pims, 1968 [online]. [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: <http://www.examenapium.it/libri/cardine.html>

Il Corso Internazionale di Canto Gregoriano della sezione italiana dell'AISCGre compie quaranta anni: intervista a Giovanni Conti [online]. [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: <https://www.giornaledellamusica.it/articoli/studiare-il-canto-gregoriano>

Intervista a Nino Albarosa sul canto gregoriano [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SqONgkNzFE4>

Mediae Aetatis Sodalitium. Coro gregoriano [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <http://www.coromaes.com/gruppo.htm>

Nino Albarosa: i segreti del gregoriano [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <http://www.asia.it/adon.pl?act=doc&doc=712>

Notazioni gregoriane / Gregorian notations (ita-eng) – Prof. Nino Albarosa. [online]. [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: <http://ilnaufrago.com/author/ninoalbarosa/>

Prof. Nino Albarosa w Warszawie, 21-24.05.2015 [online]. [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: <https://choralgreg.wordpress.com/2015/05/20/nino-albarosa-w-warszawie-21-24-05-2015/>

Studi Gregoriani. Indici. 1985-2016. [online]. [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: https://9c9aba52-34eb-4c51-91d5-db843db9c63f.filesusr.com/ugd/a12f9d_1713106d48874e19bcc650e9e63_a9b13.pdf

“Verbum resonans.” L’abbazia di Rosazzo e il canto gregoriano. [online]. [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: <http://www.imagazine.it/notizie-trieste-gorizia-udine-friuli/1586-cultura-e-spettacolo-l-abbazia-di-rosazzo-e-il-canto-gregoriano>

Fotografie z Interpretáčného seminára o gregoriánskom choráli dňa 27. marca 2014

Zdroj: autorka príspevku

Prof. Nino Albarosa – významný pedagóg, vedec a mimoriadna osobnosť medzinárodného významu v oblasti gregoriánskeho chorálu

Souhrn

Proces veľkej obnovy gregoriánskeho chorálu, ktorý sa začal koncom 19. storočia v Solesmes, sa výrazne prehĺbil v druhej polovici 20. storočia vďaka Eugènovi Cardinovi a jeho prevratným objavom v oblasti gregoriánskej semiológie. Žiaci a nasledovníci tohto významného francúzskeho mysliteľa spolupracovali na postupnom odkrývaní významu neumových znakov a ich vzájomných súvislostí a založili Medzinárodnú asociáciu štúdia gregoriánskeho chorálu, ktorá neustále šíri nové poznatky prostredníctvom kurzov, publikácií a konferencií v celej Európe i za hranicami kontinentu. Jedným zo spoluzakladateľov tejto asociácie a zakladateľom najvýznamnejších kurzov so sídlom v talianskej Cremona je prof. Nino Albarosa, ktorého chceme v nasledujúcom príspevku predstaviť ako pedagóga, vedca a osobnosť mimoriadneho významu.

Prof. Nino Albarosa – renown teacher, scholar, and extraordinary personality of international significance in the field of Gregorian chant

Summary

The process of large renewal of Gregorian chant (started at the end of the 19th century in Solesmes) was significantly deepened in the second half of the 20th century thanks to Eugène Cardin and his revolutionary discovery in the field of Gregorian chant. The students and the followers of this significant French thinker cooperated on the gradual discovery of the importance of neume marks and their mutual connections; and they founded the International Association of Gregorian Chant Study, which is continuously spreading new knowledge through regular courses, publications, and conferences throughout Europe and also beyond the boundaries of our continent. One of the co-founder of this association and – at the same time – promoter of the most important courses, based in Cremona, Italy, is Prof. Nino Albarosa; and we have the pleasure to present him in the following article as a teacher, scholar, and personality of extraordinary significance.

Kontaktné údaje

doc. PaedDr. Janka Bednáriková, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Pedagogická fakulta, Katedra hudby
Nám. A. Hlinku 56
034 01 Ružomberok
e-mail: janka.bednarikova@ku.sk